

Gross-Rosen – Państwowe Muzeum w Rogoźnicy

Historia

Gross-Rosen, obóz koncentracyjny działający od sierpnia 1940 do lutego 1945 r. na leżącym wtedy w granicach Niemiec Dolnym Śląsku, niedaleko miejscowości o tej samej nazwie [pol. Rogoźnica]. Początkowo Gross-Rosen stanowił filię *KZ Sachsenhausen*, w maju 1941 r. uzyskał jednak status samodzielnego obozu koncentracyjnego. Przez pierwsze lata był to stosunkowo niewielki obóz. Więźniów zatrudniano do pracy w pobliskich kamieniołomach granitu będących własnością SS-Deutsche Erd- und Steinwerke GmbH [DESt]. Na przełomie lat 1943/1944 przystąpiono do intensywnej rozbudowy obozu, założono wtedy lub przekazano pod administrację komendantury obozowej ok. 100 obozów filialnych na terenie Dolnego Śląska, Sudetów, Ziemi Lubuskiej oraz Saksonii. W fazie największego rozwoju, pod koniec 1944 r. w Gross-Rosen osadzonych było około **78 tys. osób**. Więźniów zatrudniano w zakładach przemysłowych oraz kamieniołomach należących do SS lub wynajmowano ich prywatnym przedsiębiorcom, w tym również wielkim niemieckim koncernom przemysłowym, takim jak Siemens, Krupp, I.G. Farben, czy Daimler Benz. Większość owych przedsiębiorstw produkowała na potrzeby armii niemieckiej. Jedną z filii Gross-Rosen była również fabryka broni Oskara Schindlera w czeskim Brněncu [niem. Brünnlitz], do której niemiecki przedsiębiorca ściągnął ponad 1 tys. więźniów ze zlikwidowanego obozu Kraków-*Płaszów*, ratując ich w ten sposób od śmierci.

Skład obozu pod względem narodowościowym zmieniał się w ciągu lat. W sumie najliczniejszą grupę więźniów stanowili Żydzi. Masowe transporty Żydów zaczęły przybywać do Gross-Rosen poczynając od jesieni 1943 r. W sumie między październikiem 1943 a styczniem 1945 r. do Gross-Rosen trafiło około 60 tys. Żydów. Część z nich stanowili więźniowie dawnych obozów pracy na terenie Dolnego Śląska włączonych do kompleksu obozowego Gross-Rosen. Przeważali wśród nich obywatele polscy oraz węgierscy, choć w obozie osadzono również pewną grupę Żydów z krajów Europy Zachodniej i Południowej. Kolejną co do liczebności grupę stanowili Polacy. Tylko część z nich trafiła do obozu z przyczyn politycznych, pozostali były to osoby z łapanek, zatrzymani w ramach akcji odwetowych, robotnicy przymusowi, ludność cywilna z powstańczej Warszawy oraz osoby aresztowane w innych okolicznościach. W obozie przetrzymywano także wielu obywateli ZSRR [wśród nich wielu jeńców wojennych] oraz więźniów innych narodowości, w tym Niemców, Austriaków, Luksemburczyków, Belgów, Holendrów, Francuzów, Czechów oraz Słowaków. Wielu z nich było więźniami politycznymi, m.in. zatrzymanymi w ramach akcji „Noc i mgła” [Nacht und Nebel]. W porównaniu do innych nazistowskich obozów koncentracyjnych, stosunkowo wysoki procent osadzonych stanowiły kobiety.

Śmiertelność w obozie była bardzo wysoka. Więźniowie umierali z wyczerpania, głodu, w wyniku epidemii i na skutek złego traktowania. W obozie przeprowadzano również egzekucje. Niezdolnych do pracy odsyłano do innych obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady, w tym do *Auschwitz-Birkenau*. **Liczbę ofiar obozu**, łącznie z osobami, które zmarły podczas transportów ewakuacyjnych zimą 1945 r. **szacuje się na 40 tys.**

Na przełomie stycznia i lutego 1945 r. przystąpiono do ewakuacji KL Gross-Rosen oraz jego filii. Większość więźniów, zwłaszcza podobozów, pędzono tygodniami na piechotę, w wyniku czego bardzo wielu straciło życie. Armia Czerwona wkroczyła do obozu macierzystego 13 lutego 1945 r.

Szacuje się, że przez kompleks obozowy Gross-Rosen przeszło w sumie około 125 tys. więźniów, w tym ponad 60 tys. Żydów.

Z zabudowań i instalacji dawnego obozu macierzystego zachowały się brama obozowa, fragmenty ogrodzenia, fundamenty baraków oraz wież strażniczych, drogi wewnętrzne obozu oraz część krematorium polowego.

Zofia Wóycicka

Pamięć

W 1953 r. na terenie miejsca pamięci odsłonięto skromny pomnik upamiętniający ofiary kacetu. Można również zwiedzić, zalane częściowo, dawne kamieniołomy DESt.

W otwartym w 1983 r. Muzeum Gross-Rosen prezentowanych jest obecnie pięć stałych ekspozycji: „KL Gross-Rosen 1941 – 1945”, „AL Riese – filie KL Gross-Rosen w Górach Sowich”, „Zaginione człowieczeństwo”, Barak tzw. francuski, „ZOSTAŁY RZECZY, PAMIĘĆ, ŻAL...”. Oprócz tego pokazywane są tam wystawy czasowe.

Nowymi elementami wzbogacającymi edukacyjny charakter tego miejsca są wiernie zrekonstruowane – barak więziarski i wieża strażnicza.

Warto również odwiedzić następujące strony:

www.gross-rosen.eu

www.ushmm.org

Zofia Wóycicka

Informacje praktyczne

Gross-Rosen – Państwowe Muzeum w Rogoźnicy

Państwowe Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy Archiwum i Pracownie Naukowo-Badawcze: 58-304 Wałbrzych, ul. Szarych Szeregów 9 Wstęp: osoby poniżej 13 roku życia tylko z opiekunem. O godz. 13.00 pierwszym 50 indywidualnie zwiedzającym zapewniamy bezpłatne oprowadzanie po terenie byłego obozu, przez przewodnika polskojęzycznego. Dojazd: Rogoźnica leży nieopodal drogi krajowej 374 między Jaworem a Strzegomiem, dojazd koleją (rozkłady jazdy dostępne na www.pkp.pl).

Rogoźnica, 58-152 Goczałków

+48 74 855 90 07; +48 74 842 15 80

+48 74 842 15 94

<http://www.gross-rosen.eu>

muzeum@gross-rosen.eu

Ekspozycja czynna: od 1 maja do 30 września 8.00-19.00; od 1 października do 30 kwietnia 8.00-16.00.

Wstęp: wolny; opłata za przewodnika grupa do 15 osób 30 zł; do 40 osób 60 zł; w języku obcym grupa do 15 osób - 70 zł, grupa

do 40 osób - 120 zł (w ostatnim przypadku trzeba wcześniej telefonicznie zawiadomić pracowników muzeum). W programie płatna projekcja filmu (30 lub 60 min indywidualnie 3-5 zł, grupowo 25-50 zł). Parking płatny.

Galeria

Brama główna wykonana została z miejscowego granitu./ Das aus dem örtlichen Granit eingebaute Haupttor.

Ruiny dużego krematorium (stan z 1946 r.). /Ruine des großen Krematoriums (Stand von 1946).

Budowa pierwszych baraków na terenie KL Gross-Rosen (1940/1941)/ Einbau der ersten Baracken auf dem Gebiet des KL Groß-Rosen (1940/1941)

W ramach projektu „Przywrócić Pamięć” dokonano rekonstrukcji typowej sztaby więziarskiej./In Rahmen des Projektes „Gedenken wiederherstellen“ die Rekonstruktion einer typischen Häftlingsstube.

Wystawa „Zostały rzeczy, pamięć i żal...” / Ausstellung „Es blieben Gegenstände, Gedenken und Trauer...”

Wystawa główna/ Die monographische Ausstellung über das KL Groß-Rosen

Wystawa „AL Riese – filia byłego hitlerowskiego obozu koncentracyjnego Gross-Rosen” / Ausstellung „AL Riese – Außenlager des ehemaligen nationalsozialistischen KL Groß-Rosen“

Wystawa „Zaginione człowieczeństwo” / Ausstellung „Verlorene Menschlichkeit“

widok na kantinę i blok komendatury SS KL Gross-Rosen (koniec lat 40.) / Anblick auf der Kantine und dem Gebäude der SS-Kommandantur Groß-Rosen

Kamieniołom. Miejsce pracy więźniów obozu głównego Gross-Rosen (lata 40.) / Steinbruch. Ort der Arbeit der Häftlinge des Hauptlagers Groß-Rosen